DOMNIA LEGII ȘI IMPLICAȚIILE SALE ÎN STATUL DE DREPT

Autor: Elena-Cristina Enoiu | 17 iunie 2022

Problematica supremației legii a constituit, de-a lungul timpului, o preocupare constantă a doctrinei, dar și a practicii judiciare, pentru că reprezentarea modului în care funcționează acest pilon de bază al statului de drept determină traiectoria întregului sistem statal, fixând parametrii în care se desfășoară activitatea indivizilor.

Pornind de la acest principiu director, al cărui scop primordial a fost acela de a înlătura tirania și de a garanta o minimă ordine socială, în care voința prezumat arbitrară a guvernanților este înlăturată *ab initio*, s-a stabilit cu titlu de principiu faptul că legea se adresează în egală măsură tuturor indivizilor, indiferent de poziția pe care o ocupă în societate.

Totuși, pentru a putea înțelege corect modul în care funcționează domnia legii, este necesar să luăm în considerare o serie de nuanțări și să oferim explicații. Tentația de a reduce domnia legii la un simplu automatism de edictare și de aplicare rigidă a legii, fără a căuta înțelesurile sale profunde, a reprezentat unul din factorii decisivi pentru apariția unor catastrofe istorice și mai ales juridice. *Gesetz ist gesetz* (legea este lege) − principiul potrivit căruia legea trebuie respectată indiferent de conținutul ei, din respect față de autoritatea ei și totodată una dintre ideile directoare ale regimului hitlerist[1] − exprimă, într-o anumită măsură, una dintre obiecțiile expuse de doctrinari față de o interpretare reducționistă a principiului legalității.

Mai întâi, ar trebui să precizăm că există o serie de elemente definitorii (și, aș spune eu, imperative) ale legii, necesare pentru a calibra modul potențial impetuos de acțiune al domniei acesteia. Legea trebuie să prescrie o anumită conduită socială, indicându-le indivizilor ceea ce este permis și ceea ce este interzis să facă, prezentând un caracter impersonal și general[2]. Legea instituie, deci, un comandament prin care urmărește să protejeze o serie de valori fundamentale pentru societate. Caracterul său general și impersonal se referă la abilitatea legii de a se aplica unui număr nedefinit de situații juridice (nu în scopul de a reglementa un caz particular[3]), dar și de a fi egală pentru toți,

de a nu exclude o anumită categorie de indivizi de la aplicarea sa. Un astfel de raționament nu exclude, totuși, instituirea unor reguli speciale pentru situații excepționale (caracterul general al legii nu dispare în această ipoteză), însă și în aceste cazuri, legea va trebui să aibă o aplicabilitate nelimitată, însă doar pentru un număr determinat de indivizi, definiți printr-un anumit criteriu.

Nu în ultimul rând, ceea ce conferă legii puterea de a dirija conduita indivizilor este tocmai caracterul obligatoriu al legilor. Efectul acestei trăsături a legilor este existența sancțiunii, care survine în cazul în care acestea sunt încălcate. Conținutul legilor poate fi sintetizat astfel: *„ele nu exprimă ceea ce este (un Sein), o relație invariabilă și fatală între cauză și efect, ci ceea ce trebuie să fie (un Sollen).”* [4] Legea se ridică, deci, la rangul unor idealuri umane individuale și colective, exprimând, prin definiție, ceea ce este dezirabil, ceea ce concordă cu valorile generale ale societății.

Declarația franceză a drepturilor omului din 1789 afirma în art. 6 că legea este expresia voinței generale. Dar ce înseamnă voință generală? Există oare cu adevărat un consens într-o comunitate în care fiecare individ este diferit? Se consideră că acest postulat al voinței generale reprezintă mai curând un concept aproximativ, pentru că, în realitate și în mod natural, nu poate exista unanimitate atunci când vine vorba de adoptarea unei legi. Așadar, legea va fi mai curând expresia voinței unei majorități, valorificând interesele sale, în dauna unor minorități mai puțin semnificative.

O mențiune este necesar a fi făcută în acest punct, totuși: legea se bucură de forța juridică cea mai înaltă tocmai pentru că ea este rezultatul concretizării voinței generale exprimate prin intermediul puterii legiuitoare. Însă nu doar puterea legiuitoare este capabilă să emită norme: regulamentele, ordinele de ministru, ordonanțele simple sau ordonanțele de urgență, acte ale executivului sunt emise pentru punerea în aplicare a legii. Însă raportul ce se stabilește între lege și aceste acte normative este următorul: actele normative ale puterii executive nu au capacitatea de a modifica sau de a abroga o lege, pentru că ele trebuie să se conformeze legii și să faciliteze implementarea ei. De aceea, se susține că dezideratul statului de drept include nu doar imperativul respectării legii, ci și al respectării acestor acte infralegale, al căror rol este acela de a permite aplicarea legii și de a concretiza ceea ce legea înfăptuiește la nivel abstract. De aceea, într-un stat de drept, legea devine principalul criteriu de apreciere atât pentru activitatea instituțiilor, cât și pentru activitatea indivizilor, principalul pivot care dirijează, în limitele sale, mecanismele de funcționare ale unei societăți.

Hayek susține că legile trebuie să respecte cerința generalității și caracterul abstract, urmărind să reglementeze conduita indivizilor pe termen lung, fără a conține prevederi despre situații particulare. El menționează apoi regula neretroactivității legii, necesară pentru asigurarea stabilității și a predictibilității circuitului juridic. Totodată, acestea trebuie să fie certe și cunoscute, pentru că, în opinia lui Hayek, *„nici un alt factor nu a*

contribuit mai mult la prosperitatea Occidentului decât relativa certitudine a legii”[5] .

Forța de constrângere exprimată prin intermediul legii nu este văzută ca o forță brută, ci ca o modalitate de protejare a individului, dar și ca o metodă de asigurare a eficacității legii. În acest mod, apare o nouă viziune asupra ideii de supunere față de putere: dacă cetățenii se vor supune legii, ei vor beneficia și de protecția acesteia, pentru că mecanismele de constrângere statală sunt supuse legii la rândul lor și se bucură de o organizare juridică.

Limitele trasate de lege sunt dublate de limitele atrase de respectarea drepturilor și libertăților fundamentale, în lipsa cărora nu putem discuta despre existența unui stat de drept. Limitele impuse de Constituție reprezintă, de asemenea, o garanție a conformității legii cu principiile enunțate de Legea fundamentală. În acest mod, acel respect absolut datorat legii[6], care a fundamentat o serie de regimuri totalitare de-a lungul istoriei, este abandonat în favoarea unei noi accepțiuni a legii, care trebuie să îndeplinească standardele impuse de Constituție și să respecte drepturile fundamentale ale omului pentru a putea avea legitimitate.

Domnia legii apare, așadar, nu ca un instrument despotic de constrângere sau de subminare ori uniformizare a identității indivizilor (pentru că legea nu se poate bucura de forța cu care este învestită dacă nu respectă anumite cerințe calitative), ci ca un instrument care urmărește, în cele din urmă, protejarea indivizilor. Respectarea legii se impune pentru asigurarea unei ordini juridice, care, la rândul ei, va permite asigurarea condițiilor necesare dezvoltării individualității fiecăruia, neimplicând, așadar, renunțarea la o parte din atributele personale.

NOTE

1. Claudia Gilia, *Teoria statului de drept,* Ed. C.H.Beck, București, 2007, p. 196. ↑
2. Idem, p. 197. ↑
3. Tudor Drăganu, Introducere în teoria și practica statului de drept, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1992, p. 76. ↑
4. Ibidem. ↑
5. F. A. Hayek, Constituția libertății, Institutul European, 1998, Iași, p. 226. ↑
6. C. Gilia, op. cit., p. 196 ↑

Imagine: Sang Hyun Cho; Sursa: Pixabay